

İRANLI TURİSTLERİN VAN'IN SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAMINA ETKİLERİ THE INFLUENCE OF IRAN TOURISTS ON VAN'S SOCIO-CULTURAL LIFE

Meyrem AKDAĞ*

Öz

Her yıl Türkiye'nin Van ilinin İran sınırında bulunan Kapıköy Sınır Kapısı'ndan, tatil, dinlenme, alışveriş, sağlık, kültür ve eğlence gibi amaçlarla binlerce turist Van'a gelmektedir. Gelen turistler beraberinde kendi yaşam stratejilerini ve davranış kalıplarını da getirmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada Van'a gelen İranlı turistlerin kendileriyle birlikte taşıdıkları bu yaşam stratejilerinin ve davranış kalıplarının sosyo-kültürel bağlamda yöredeki aile yapılarında herhangi bir etkisinin olup olmadığı irdelenmiştir. Van ilinde önceden var olan bir takım geleneksel değerlerin varlığı sorgulanıp neler olduğu belirlenmiş, daha sonra ise kaybolan değerlerin ve gelen yeniliklerin neler olduğu saptanmıştır. Kısacası gelen İranlı turistlerin kamusal alanda yöre halkıyla girdikleri diyaloglar neticesinde karşılıklı bir etkileşimin yaşanacağı varsayımdan hareketle bu etkileşimin yöre halkının sosyal değerlerine, aile içi ilişkilerine, ahlaki kurallarına ve de kişisel davranışlarına doğrudan ya da dolaylı olarak yapmış olduğu etkiler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Van, İranlı Turistler, Yöre Halkı, Etkileşim, Sosyal Değerler, Kişisel Davranışlar.

Abstract

Each year, thousands of tourists from Iran visit to the city of Van, Turkey through the Kapıköy Border Gate located on the Iranian border of Van province for different purposes such as vacation, rest, shopping, health, culture and entertainment. These Iranian tourists bring with their own life strategies and patterns of behavior together. However, it is still not known whether their visit would affect social structure of local residents in the city of Van. Therefore, in this study it was examined whether these lifestyle strategies and behavioral patterns carried by Iranian tourists to Van had any influence on the family structures in the socio-cultural context. Furthermore, a number of pre-existing traditional values in Van province has been questioned and evaluated. As a last, the lost values and the incoming innovations by the visit of Iranian tourist to the city of Van was discussed and determined. Briefly, the influence that the interaction between Iranian tourist and local people of the city of Van has made directly or indirectly on the social value, family relations, moral rules and personal behaviors was discussed with the assumption that the incoming Iranian tourists would have a mutual influence due to the dialogue with the local people in the public area.

Keywords: Van, Iranian Tourists, Local People, Interaction, Social Values, Personal Behaviors.

Giriş

Turizm sosyal etkileşim ve değişimin önemli öğelerinden biri olarak dinamik bir süreci içermektedir (Rızaoğlu, 2004). Bu dinamik süreç içerisinde, gelen turistlerin yaşam tarzları ve sergilemiş oldukları turistik davranış örüntüleri bölgede iletişime girdikleri yerel halkı etkilemekte, sosyo-kültürel boyutta onların inanç ve değer yargılarını, bireysel davranışlarını, aile ilişkilerini, örf-adet ve geleneksel yapılarını dönüştürebilmektedir (Özdemir, 1992). Bu etki yöre halkı ile turistlerin eğitim, kültür ve ekonomik düzeylerinin farklılığı noktasında kendini daha fazla hissettirmektedir (Demircioğlu, 1997). Başka bir deyişle sosyo-ekonomik anlamda farklılık arttıkça etkileşim oranı artmakta ve sosyal değişim daha fazla yaşanmaktadır. Bazen bu etkileşim sonucunda yöre halkı turistlerin davranış kalıplarını deneyimleyip, kendi öz değerlerini yitirebilmekte ve bunun neticesinde de kültürel dejenerasyon kendini hissettirmeye başlayabilmektedir.

Öte yandan, yerel halkın gelen turistlere karşı algıları zaman içerisinde değişebilmekte, gelen turistlere ilk zamanlar çok hoşgörülle yaklaşıyorken, bu durum stabil bir hal alınca, yerel halk turizmin sunduğu ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan uzun vade de sağlayacağı faydalar hususunda eleştirel bakabilmektedir. Çünkü başta turizmin sadece ekonomik yönde sağlayacağı faydalara odaklanan halk, süreç içerisinde sosyal ve çevresel maliyetlerin ön plana çıkmasıyla, turizmin gerçekten olumlu etkilerinin olup olmadığı yönünde düşünmeye başlar (Butler, 1980). Bu açıdan bakıldığında dünyada en fazla turist çeken ve turizm potansiyeli açısından en elverişli ülkelerden birisi olan ülkemizin de turizme yönelik planlı ve programlı bir turizm politikasına ihtiyaç olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç belirlenirken turistlerin hem ekonomiye yapacağı katkıların, hem de tatil yapılan destinasyonda oluşabilecek sosyal ve kültürel yapı değişikliğinin dikkate alınması gerekmektedir. Zira turizmin katma değer yaratıcı yanı sıra toplumsal değerler üzerinde de son derece etkileri bulunmaktadır (Duman, 2016:399-408).

Bu anlamda çalışmamın ana eksenini oluşturan İranlı turistler, coğrafi konum itibari ile İran'ın Van şehrine yakın mesafede sınır kapısının olması nedeniyle turistik faaliyetler kapsamında (tatil, dinlenme, alışveriş, eğlence, sağlık vb.) yıl genelinde yoğun bir şekilde Türkiye'ye gelmektedirler. Nitekim TÜİK

* Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

verilerine göre ülkeden çıkış yapan İranlı ziyaretçilerin sayısı 2006-2016 yılları arasında ciddi artış göstererek yıl 2006'da 604.094 iken yıl 2016'da 1.574.216'ya ulaşmıştır. Bilindiği üzere İranlı turistlerin bir kısmı Türkiye'ye giriş ve çıkışlarını Van'ın Saray ilçesinin İran sınırındaki Kapıköy Gümrük Kapısı üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu sınır kapısından 2016 yılında giriş çıkış yapan yabancı uyrukluların sayısı 221.691'dir. Özellikle İran'daki 15 Mart ve 5 Nisan tarihlerinde, Humeynun'un ölüm yıl dönümü ve yılbaşı tatillerinde Van'a azımsanamayacak sayıda giriş yapan bu kitle, geliş ve gidişlerinde onlar için geçiş güzergâhı niteliğinde olan Van şehrinde belirli aralıklarla konaklamaktadır. Örneğin, Van ilinde Turizm işletme belgeli otel ve Belediye belgeli otellerde geceleleyen yabancı sayısı 2008 yılında 43.908 iken bu rakam 2016'ya gelindiğinde ciddi bir artış göstererek 276.514 sayısına ulaşmıştır¹.

Dil kültürel etkileşimi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda, son yıllarda Türk dizilerinin İran'da yayınlanmaya başlamasıyla birlikte İranlıların Türk kültürüne ve diline duyulan ilgisi artmıştır. Bu nedenden ötürü İran'ın başkenti Tahran'da faaliyet gösteren Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde her yıl 550 kişi Türkçe öğrenmektedir². Ayrıca, İranlı turistler, Van Gençlik Merkezi tarafından açılan ücretsiz Türkçe Dil Kursuna kentte daha uzun bir süre kalmak ve de bölgedeki esnaflar ile iletişim sıkıntısını ortadan kaldırıp alışverişlerini daha kolay gerçekleştirmek amacı ile katılabilmektedirler. Bu da yöre halkıyla kurulacak iletişimin daha sağlıklı koşullarda gerçekleşmesine neden olmakta, Van şehir merkezindeki bazı işletme sahiplerinin de Farsça veya İngilizce bilen çalışanları tercih etmeleri, turistlerle kurulan iletişimi daha güçlü hale getirmektedir. Dinamik bir şekilde artan etkileşim sosyo-kültürel yapı üzerinde bir takım değişimlere sebep olacağından geleneklerde, tutum ve kanaatlerde kendisini hissettirecektir savından hareketle bu çalışmada -Van kent merkezine özellikle de yılbaşı ve nevrüz dönemlerinde daha çok sayıda gelen- İranlı turistlerin Van'da yaşayan yerli halkın aile yapılarını ve geleneksel değerlerini ne ölçüde değiştirip dönüştürdüğü irdelenmiştir.

Literatürde İranlı turistler ve onların yöre halkıyla etkileşimini ele alan yeterli sayıda çalışma mevcut olmamakla birlikte şimdiye kadar yapılmış çalışmalar İranlı turistlerin sosyo-demografik yapılarını göstermeye ve de genel olarak yerli halkın turisti algılama şeklini ortaya koymaya yönelik çalışmalardır. Örneğin, Parin (2017)'in alan çalışması bu turist kitlesinin demografik özelliklerini ortaya koymaya yönelik oluşturulan bir alan araştırmasıdır³. Diğer taraftan, Alaeddinoğlu (2007)'nin çalışmasının ana teması bölgede gerçekleştirilebilecek bir turizm planlanmasının ne ölçüde başarılı olacağına ilişkin tespitlerden oluşmaktadır. Görüldüğü üzere Van kentinde meydana gelen İranlı turistik faaliyetlerin bölgede yaşayan yerel halkın aile yapılarına, geleneksel değer ve ahlaki kurallarına etkileri henüz irdelenmemiş olup kişisel davranışlar boyutunda yaşanabilecek kültürel dejenerasyonun gerçekleşip gerçekleşmediği çalışma konusu edilmemiştir. Bu nedenle gerçekleştirilen bu alan çalışması bu boşluğu bir nebze olsun doldurmaya yönelik olması açısından önem arz etmektedir.

1. Van'ın Sosyo-ekonomik ve Demografik Yapısı

Türkiye'nin en kalabalık 19. Şehri olan Van, 81 il içinde illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 75. sırada yer almaktadır (SEGE-2011). İllerin sosyo-ekonomik analizlerinde önem arz eden demografik göstergeler incelendiğinde 2014-2015 yılı dönem aralığında Van ilinde %9,9 olan yıllık nüfus artış hızı 2016 yılına gelindiğinde %3,5'lere kadar gerilemiştir (TÜİK, 2017). Benzer şekilde net göç hızı 2008-2009 yılları arasında Van'da % -4,2 iken yıl 2015-2016'ya gelindiğinde bu rakamda ciddi bir düşüş yaşanarak %-18,1 olmuştur (TÜİK, 2016). Kaba doğum hızı il sıralamasında da dördüncü sırada yer alan Van, 2011/2016 yılları arasında yaklaşık olarak %4,6'lık bir düşüş gerçekleştirip %26,1 gerilemiştir. Fakat bu düşüşe rağmen Türkiye ortalaması üzerinde yer almaya devam etmektedir. Bebek ölüm hızı % 12,8'den %14,8'e çıkmıştır (TÜİK, 2016). İllerde yaşam endeksi 2015 gösterge değerlerine göre işsizlik oranı %10,3 ve istihdam oranı %41,4'tür (TÜİK, 2015). İşsizlik oranının yüksek, istihdam oranının düşük, kaba doğum hız oranının yüksek ve net göç düzeyinin negatif olması Van kentinde sosyo-ekonomik anlamda yaşanan sıkıntılı varlığına işaret etmektedir.

Diğer taraftan, 2015 yılı yaşam endeksi sonuçları Van ilinde ikamet edenlerin yaşam standardının düşük olduğunu göstermektedir: Vatandaşların %58,7'si yaşam memnuniyeti bakımında mutlu olduklarını belirtirken sadece %40,4'ü sosyal hayatından memnun olduklarını belirtmiştir. İşinden memnun olanların oranı ise %64,7'dir. Kişi başına düşen ortalama günlük kazançları ise 56,2 TL'dir. Temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranı ise %65,2 olarak yer almaktadır. Orta ve üst gelirli olduklarını

¹ 2016 yılı Van İl Emniyet Müdürlüğü verilerinden alınmıştır.

² 18.02.2015 tarihli Sabah Gazetesi Haberinden alınmıştır: <https://www.sabah.com.tr/yasam/2015/02/18/iranli-ev-hanimlari-turk-dizileri-askina-turkce-ogreniyor>

³ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile Van Ticaret ve Sanayi Odası (VANTSO) iş birliğinde 18 Nisan 2017 tarihinde düzenlenen 'Van-İran Hedef Pazar ve Müşteri ilişkileri Yönetim Stratejileri' konulu panelde Suvat Parin'in sunmuş olduğu verileri kapsayan alan araştırması.

beyan eden hanelerin oranı sadece %21,3 dolaylarındadır. Oturduğu konutun kalitesinden problem yaşayanların oranı %30,6'dır (TÜİK, 2015). 2012'de 6,4 olan Van ili hanehalkı büyüklüğü yıl 2016'da 5,3'e düşmüştür. Hanehalkı büyüklüğünde önceki yıllara oranla düşüş gerçekleşmiş olmasına rağmen 3,5 olan Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaya devam etmektedir (TÜİK, 2017). Bu verilere göre, Van ilinde yaşam memnuniyeti bakımından birçok kişi sosyal hayatından, işinden ve de oturduğu konuttan memnun değildir. Aynı hanede yaşayan birey sayısının fazla oluşuna karşın azımsanamayacak sayıda vatandaşın ortalama günlük kazançlarının düşük olması, kendi temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir takım sıkıntılar yaşamalarına neden olmakta ve bu da Van ilinin sosyo-ekonomik anlamda gelişemediğinin göstergelerinden bazılarını oluşturmaktadır.

Gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler kapsamında Van ilinin genel tablosu şu doğrultuda yer almaktadır. Van il arazisinin önemli bir bölümünü çayır ve meralar oluşturması nedeniyle hayvancılık, ilin temel sektörüdür. Bu anlamda önem arz eden büyük baş hayvancılığın yanı sıra arıcılık önemli geçim kaynaklarından birini oluşturmakta ve il genelinde toplamda 683 tesiste arıcılık faaliyeti yapılmaktadır (VAN/TSO, 2016). Van Gölünden çıkarılan inci kefali balığı da şehir ekonomisine katkı sunmaktadır. Ayrıca geleneksel geçim ve istihdam sektörlerinden biri olan tarım sektöründe çalışanların toplam istihdam oranı Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır (TÜİK, 2013). İl de tarım için elverişli alan 3.180.716 dekadır (VAN/TSO, 2016).

Şehrin önemli ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanan ekonomik yapısına ek olarak sanayi, ticaret ve turizm faaliyetleri de şehre katkı sunmaktadır. 1998 yılında Organize Sanayi Bölgesinin (OSB) şehre kurulmuş olması, sanayi alanında istihdam oluşturma ve bölge ekonomisini canlandırma açısından önemli bir yere sahiptir. Fakat uygulanan teşvik yasaların yetersizliği ve hammaddeye olan uzaklık gibi bir takım nedenlerden ötürü bölgedeki kentsel sanayinin gelişimi istenen seviyeye ulaşamamıştır. Öte yandan, İran ile gerçekleştirilen sınır ticareti bölgeye finansal anlamda katkı sunmakla birlikte, Şehre gelen İranlı turistlerin de şehir ekonomisindeki yeri önemlenecek düzeydedir.

2. Geleneksel Değerler Bakımında Van'daki Aile Yapıları

1970'li yıllarda Van il sınırları içerisinde toplam nüfusun %73'ü köylerde yaşamıştır. O dönemde kadın nüfusunun %47,4 olduğu Van ilinde erkek nüfusu kadın nüfusunda daha fazladır. Geleneksel geniş ailenin yaygınlık gösterdiği ve hanehalkı büyüklüğünün 8,6 olduğu Van'da, hane reislerinin %91'ni erkekler oluşturmaktadır. Hane reislerinin yaptıkları esas iş veya meslek dağılımına göre, ilmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler de çalışanların oranı %7,7; müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticilerin oranı %0,7; idari personel ve benzeri işlerde çalışanların oranı %2,4; ticari ve satış personeli olanların oranı %3,4; şahsi hizmet işlerinde çalışanların oranı %3,2; tarımcılık, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılıkla uğraşanların oranı %67; tarım dışı sektörlerde çalışan sanatkârlar ve işçilerin oranı %3,4'tür. Geriye kalan hanehalkı reislerinin ise ne işle uğraştığı bilinmemektedir (DİE, 1970). Bu dağılımdan hareketle, hanehalkı reislerinin büyük bir kısmının tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ile uğraşmış olduklarını söyleyebiliriz.

Geleneksel değerler bağlamında yaşam şekli ve anlayışını ortaya koyma hususunda önem arz eden evlilik, 1970'li yıllarda toplumsal bir olgu olarak 12 yaş itibarı ile kayıtlara geçmiştir. Okuryazarlık oranının çok düşük olduğu (%34) Van ilinde evli olanların oranı %57, hiç evlenmemiş olanların oranı ise %31 civarında yer almaktadır. Toplumsal yapı içerisinde pek hoş karşılanmayan boşanma %0,14 oranında gerçekleşmiştir (DİE, 1970). Bu bağlamda geleneksel Van toplumunda erken yaşta yapılan evliliklerin yaygınlık gösterdiğinden ve boşanma eyleminin de istisnai bir olgu olarak toplumda var olduğundan söz edebiliriz.

Günümüzde ise göstergeler ekseninde aile yapılarına baktığımızda, Van ilinde 2014/2016 yıl aralığında tek kişilik hanehalkı sayılarında %27,3'lük ciddi bir artış görülmektedir. Benzer şekilde çekirdek aileden oluşan hanehalkı sayısında da %11,5'lik bir artış söz konusu olurken geniş aileden oluşan hanehalkı sayısında %0,3'lük bir düşüş gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). Çekirdek aile ve de tek kişilik hanehalkı sayılarında her geçen yıl daha fazla artış olmuştur. Fakat geniş aile hanehalkı sayılarında az da olsa düşüş yaşanmış olduğundan geleneksel bağlamda Van ilindeki aile yapılarında bir çözülmenin yaşandığından söz edebiliriz. Zira Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinin varlığı eğitim nedeniyle kente gelip tek kişilik haneleri oluşturma açısından önemlidir. Buna ek olarak çalışmak için kente tek başına gelenler ve de boşanmış olanlar bu anlamda önem arz etmektedir.

İstatistiksel bölge birimleri sınıflamasına göre, kaba evlenme hızında düşüş gerçekleşmiş olup, yıl 2012'de % 9.08 olan oran yıl 2016'da % 8.59 olmuştur. Belirtilen dönem aralığında erkeklerin ilk evlenme yaşında herhangi bir değer değişimi olmazken (25,5), kadınlarınki 21,8'den 22,1'e yükselmiştir. Fakat 2016 yılında evlenenlerin %10,9'unu 16-17 yaş aralığındaki 1.025 kız çocuğu oluşturduğundan -Van ilinde 1970'li

yıllarda yaygınlık arz ettiği ölçüde olmasa da- erken yaşta evlenen kız çocuklarının önemsenerek oranda yüksek olduğundan söz edebiliriz. Diğer yıllara oranla kaba boşanma hızında da bir artış gerçekleşmiş olup yıl 2012'de %0.20 olan kaba boşanma hızı, yıl 2016'da %0.30'a ulaşmıştır. Resmi olarak kaydı tutulmuş boşanan kişi sayısına baktığımızda 2012 yılında boşanan kişi sayısı 210 iken yıl 2016'da 327 kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2016). Bu da boşanma oranındaki %55,7'lik bir artışın yaşandığını gösterir.

Türkiye'de eğitim başarı sıralamasında 81 il kapsamında ancak 75. sırada yer alabilen Van ilinde liseden sonra eğitime devam edenlerin oranı çok düşük olmakla birlikte yükseköğretim veya fakülte mezunu olanların oranı %9,5'dir (TÜİK, 2015). Van ilinde kadınlar çalışma hayatında yeterince yer edinemediğinden zorunlu sigortalı çalışan nüfusun sadece %19,5'ini oluşturmaktadırlar (VAN/TSO, 2016).

Kısaca denilebilir ki; kentleşme süreciyle birlikte kırdan kente ve aynı zamanda çevre illerden il merkezine doğru yoğun göç dalgalarının yaşandığı Van, son zamanlarda verdiği göçlerle de adını söz ettiren kitle sirkülasyonunun olduğu dinamik bir alana dönüşmüştür. Bu durum Van'daki aile yapılarını, geleneksel değerler bakımından ele almayı zorlaştırmış olsa da içinde gelenekseliği barındıran kültürel kodların -bir takım değişimler yaşanıyor olmasına karşın- halen genel anlamda muhafaza edildiğinden söz edilebilir. Göç sonucu kırsal alandan kent merkezine gelen kadın eğitim anlamında seviyesini yükselme olanağı bulmuş ve bu nedenle kadınların çalışma hayatına katılma oranında artış gerçekleşmiştir. Fakat gerçekleşen bu artışa rağmen günümüzde halen bu anlamda istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Kadının çalışma hayatına başlamasıyla birlikte ilk evlenme yaşı artmış bu nedenle hiç evlilik yapmamış olanların sayıları da artış göstermiştir. Ayrıca boşanmış olanların sayılarında oransal olarak ciddi bir artış yaşanmıştır.

3. İranlı Turistlerin Van Ekonomisindeki Yeri ve Genel Karakteristik Özellikleri

İran hem dış ticaret açısından hem de turistik gelir açısından Van ili için önemli bir yere sahiptir. Van Kapıköy sınır kapısından resmi yollarla ilk olarak 1987 yılında gerçekleştirilen sınır ticareti, 2002 yılına kadar yoğun bir şekilde devam etmiş şehre ekonomik canlılık katmıştır. Fakat daha sonraki yıllarda İran sınır ticareti ile ilgili uygulanan bir takım yasaklardan ötürü bu sınır ticareti durma noktasına gelmiştir (VAN/TSO, 2016). Bu da şehrin ekonomik anlamda duraklamasına neden olmuştur. İran'a uygulanan ambargoların kalkması ile birlikte İran ile yapılan ticaret yeniden canlanmaya başlamış ve bununla birlikte bölgeyi geçiş güzergâhı olarak kullanan turist sayılarında ciddi artışlar olmuştur.

Son yıllarda Van merkezli Dış ticaret işlemlerinin neredeyse tamamı İran ile yapılmaktadır. Yapılan bu ticari işlemlerin %99'u sınır yakınlığı dolayısıyla demir yolu taşımacılığıyla gerçekleştirilmektedir⁴. Diğer taraftan, bölge ekonomisinde önemli yer edinen İranlı turistlerin ilgisini çekmek ve de turistik geliri artırmak için 2015 yılında gelenekselleştirilen Shopping Fest (alışveriş festivali) her yıl mart ayında yapılmaktadır. Özellikle festivalin bu ayda yapılmasının nedeni İran'da bu ay itibari ile başlayan 21 günlük resmi tatile denk getirilmek istenmesidir. Shopping Fest kapsamında ürünlerinde bugüne özel indirimler yapan katılımcı firmaların sayısı İranlıların göstermiş olduğu ilgi nedeniyle 2015 yılında 481'iken 2017 yılında yaklaşık olarak iki kat artış göstererek 925'e ulaşmıştır. Buradan hareketle Shopping Fest uygulaması ile şehir ekonomisinin azda olsa canlandırıldığından söz edebiliriz.

Van ili ekonomisine katkısı olan bu turist kitlesinin büyük bir kısmını (%84,1) orta gelirli vatandaşlar oluşturmaktadır. Eğitim bakımından seviyeleri (%61,3'ü lisans ve lisansüstü eğitime sahip) yüksek olan bu kişiler genellikle İran'ın Tebriz (%36,1), Tahran (%27,6) ve Urmiye (%16,9) şehirlerinden bölgeye gelmekte olup Anadil olarak da ekseriyetle (%62,3) Azerice, (%28,6) Farsça ve (%4,4) Kürtçe konuşmaktadırlar (Parin, 2017).

Öte yandan, medeni duruma ilişkin olarak daha çok evli olanlar (%70,2) Van'ı tercih ettiğinden, aileleriyle ya da akrabalarından biriyle birlikte (%82,5) Van'a gelenlerin oranı daha yüksektir. Turistik faaliyetler kapsamında İranlılar (%56,3), daha çok 'Van'ın kendi şehirlerine yakın mesafede ucuz bir şehir olması' gerekçesiyle bölgeyi tercih etmektedir (Parin, 2017). İran'ın Van iline sınır komşusu olması nedeniyle tarihi anlamda bu iki bölgede yaşayan toplumların bir taraftan evlilik yoluyla gerçekleştirilen akrabalık ilişkilerini diğer taraftan da ticari anlamda kurulan dostluk ilişkilerini geliştirmiştir. Bu nedendir ki bazı İranlı turistler (%2,7) akraba ve ya yakınlarından birinin Van'da yaşıyor olması gerekçesiyle Van'a gelmeyi tercih etmektedir. Ayrıca, Van dışında başka bir şehre gitme imkânı olmayan İranlılar için de (%19,5) Van turistik faaliyetler için önemli bir yere sahiptir (Parin, 2017).

4. Araştırmanın Metodolojisi

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışma Van ilinin ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamda sirkülasyonun en yoğun olarak yaşandığı yer olan Cumhuriyet ve Maraş caddelerinde yapılmıştır.

⁴ Van Gümrük Müdürlüğü.(2013, Kasım 20). T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Doğu Anadolu Bölge Müdürlüğü: <https://doguanadolu.gtb.gov.tr/bagli-idarelerimiz/van-gumruk-mudurlugu/> adresinden alınmıştır.

Araştırma tekniği olarak derinlemesine görüşme tercih edilmiştir. Bu kapsamda 18 yaş ve üzeri onu kadın ve onu da erkek olmak üzere toplamda 20 çalışan kişi kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Van ili çevre illerden dinamik bir şekilde yoğun göç alan ve de almaya devam eden bir şehir olması nedeni ile sosyo-kültürel anlamda yaşanan değişimi net bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla Van şehrinde 'en az on yıl yaşamakta olan' çalışanlar mevcut araştırma için tercih edilmiştir. Belirlenen bu kişilere önceden hazırlanmış toplamda on altı açık uçlu soru yöneltilmiş olup onların kişisel görüşlerine başvurulmuştur. İlk altı soru yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ve ortalama aylık geliri gibi bir takım demografik soruları içerirken, 7 ile 14 aralığındaki sorular görüşmecilerin sosyo-ekonomik ve kültürel yönden gelen İranlı turistleri nasıl algıladıklarına ilişkin sualleri kapsamaktadır. 15. ve 16. sorular ise sosyal anlamda tepki boyutunun irdelenmesine yönelik oluşturulmuştur. Görüşmeler katılımcıların kendi çalıştıkları işyerlerinde yaklaşık olarak yarım saatlik zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiş olup görüşme süresince ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Kayıt altına alınan bu görüşmeler gizlilik esasına dayanılarak görüşmecilerin isimleri verilmeden 1'den 20'ye kadar numaralandırılarak kodlanmıştır. Numaralandırılan bu görüşmelerin deşifreleri yapılmış, görüşmecilerin yanıtlarından doğrudan alıntılar yapılarak bulgular yorumlanmıştır.

Görüşmeler çalışanların kendi iş yerlerinde ve de çalışma saatlerinde yapıldığı için ücret karşılığı çalışanların işverenlerinden de ayrıca izin alınıp görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fakat buna rağmen bazen bir kısım işveren yoğunluk var gerekçesiyle yapılan görüşmeleri henüz tamamlanmadan sonlandırmış bu nedenle yarıda bırakılan görüşmelere ya sonradan devam edilmiş ya da tamamen iptal edilip başka bir çalışana geçilmiştir. Bu da zaman kaybı yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca, alan araştırması sırasında kadın işveren sayısının az olduğu tespit edilmiş bu nedenle de bu araştırma kapsamında hedeflenen kadın işveren sayısına ulaşılamamıştır.

4.1. Bulgular: İranlı Turistlerin Van'ın Sosyo-Kültürel Yaşamına Etkileri

Van şehir merkezinin en işlek yerleri olan Cumhuriyet ve Maraş caddelerinde yer alan çeşitli işletmelerdeki esnaf ve çalışanlar olmak üzere toplamda yirmi kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemiyle rastgele seçilen görüşmecilerin demografik yapısı şu şekilde yer almaktadır: Görüşmelerin tamamı 19 ile 48 yaş aralığında olan kişilerle yapılmıştır. Bunların %60'ını işletme sahipleri oluştururken, geriye kalan %40'ını herhangi bir yerde mağaza çalışanı, işletme müdürü, satış danışmanı, garsonluk gibi çeşitli meslek gruplarında ücret karşılığı çalışan kişiler oluşturmaktadır. Yapılmış olan bu alan çalışması süresince belirlenen caddeler üzerinde yer alan birçok iş yerine gidilmiş, kadın ve erkek olmak üzere eşit sayıda işletme sahibiyle görüşülmeye çalışılmıştır. Kadın işveren sayısının erkek işveren sayısına oranla çok az olması, istenilen sayıda kadın işletmeci bulma konusunda zorluk yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle görüşme yapılan işletme sahiplerinin çoğunluğunu %67 oranı ile erkekler oluşturmaktadır. Belirlenen caddeler üzerinde düşük ücret karşılığı çalışan kadınların daha fazla olması toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların iş hayatında yeterince yer edinmediğini gösterir.

Görüşmecilerin ortalama aylık gelir dağılımı 1.000 TL'den başlayıp 40 bin TL'ye kadar değişkenlik göstermektedir. Gelir dağılımında en yüksek kazanç sahipleri işletme sahipleri olduğundan ve de bunlarında büyük bir kısmını erkekler oluşturduğundan, erkek görüşmeciler, gelir durumu en yüksek olanları temsil etmektedir. Eğitim bakımından katılımcıların çoğunu lise mezunları (%65) oluştururken önlisans mezunları %15, lisans mezunları %15 ve ilkökul mezunları %5 oranında yer almaktadır. Eğitim durum dağılımında cinsiyetler arası belirgin bir sonuca rastlanmamıştır. Medeni duruma ilişkin olarak da %50'si bekâr, %45'i evli ve %5'i de eşinden boşanmıştır. Cinsiyet dağılımına göre, kadın katılımcıların %90'ını bekâr, erkeklerin %90'ını evlidir.

Ekonomik bağlamda gelen İranlı turistlere dair Van yöre halkının algısını tespit etmek amacı ile oluşturulan 7. soruya, katılımcıların tamamı, İranlı turistlerin doğrudan ya da dolaylı olarak şehre ve orada yaşayanlara ekonomik kazanç anlamında önemli bir katkısının olduğu cevabını vermişlerdir. Onlara göre, Kapıköy sınır kapısından itibaren turistik serüvenine başlayan bu turist kitlesi, hemen hemen her sektörde canlılığa sebep olmaktadır. Kiraladıkları araçtan tutun kaldıkları otele, yemek yedikleri restoranlardan kafelere, alışveriş yaptıkları ve eğlendikleri mekânlara, otoparklara vb. birçok yere para harcamaktadır. Bu da kentte halk değimiyle sıcak paranın (nakit para) dönmesine neden olmaktadır. Bu ekonomik kazanç doğal olarak şehirdeki her tabakadan insana yansımaktadır. Ancak görüşmecilerin %35'ine göre, bu ekonomik gelirden yerel esnaftan ziyade İstanbul merkezli büyük firmalar olan LC Waikiki, Koton ve DeFacto gibi markaların kazanç payı daha fazladır. Çünkü İranlı turistler bu tarz mağazalardan daha çok alışveriş yapmakta ve bu nedenle de bu nakit akışının önemli bir kısmı direk Van dışına çıkmaktadır.

Görüşmecilerin hepsi genelde iletişim konusunda İranlılarla öyle ya da böyle bir şekilde anlaşabildiklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda onlarla daha iyi iletişim geliştirebilmek adına yabancı dil öğrenme gereği hissetmediklerini fakat zorunlu olarak kurulan diyaloglar neticesinde azımsanamayacak

oranda kişinin Farsça öğrendiği ya da öğrenme sürecinde olduğu söylenilebilir. Genellikle Kürtçe ve Türkçe üzerinden sağlanan diyaloglara bazen öğrenilen farsça kelimler ya da cümleler yardımcı olurken bazen de vücut diline yer verilmektedir.

Görüşmecilerin %95'i İranlılarla iletişimini Türkçe ve Kürtçe üzerinden gerçekleştirdiklerini belirtirken sadece tüm görüşmecilerin %20'si gerektiği takdirde yer yer İngilizceyi kullandıklarını belirtmişlerdir. Gelen İranlıların önemli bir kısmının Kürtçe bildiğini, Van'ın da bir doğu ili olması nedeniyle bölgede çok kişinin kendileri gibi Kürtçe konuşabildiğini, bu nedenle de karşılıklı iletişimin Kürtçe üzerinden gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Azeri Türkçesinin Türkçeye yakın anlaşılır bir dil olduğunu bu nedenle de turistik anlamda kurulan iletişimde çok fazla sıkıntı yaşanmadığını belirtmişlerdir. Fakat bazen Farsça konuşanlarla sadece anlaşmakta zorluk çektiklerini lakin bunlarla birlikte gelen kişilerin arasında muhakkak bir Türkçe konuşabilenin olması, karşılıklı iletişim kurulma noktasında çalışanlara yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan, %5 oranında kişi yaklaşık olarak yirmi beş yıla yakın bir süredir İranlılarla birlikte ticaret yapıyor olması nedeniyle çok iyi Farsça ve Azerice bildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, görüşmecilerin %30'luk bir kısmı ise Kürtçe ve Türkçenin yanı sıra kurulan zorunlu iletişim sonucunda işlerine yarayabileceğini düşündükleri Farsa sözcükleri ya da cümleleri öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öte yandan, işverenlere eleman alırken yabancı dil bilme şartı arayıp aramadıkları sorulmuş ve bu soruya katılımcıların tamamı eleman sıkıntıları olduğu için özellikle böyle bir şart talep etmediklerini fakat İngilizce veya Farsça bilen olması koşulunda önceliği onlara verdiklerini belirtmişlerdir. Görüşmecilerden biri:

'... Onların dili Farsça. Onlarla anlaşabiliyoruz. Tabi İran Türkleri de var. İran Türkleri bizim dili konuşabiliyor. Onlarla da Farsça konuşabiliyoruz tabi. Burada fazlasıyla çalışınız. Mesela ben 4 yıldır çalışırım ben burada onlarla konuşabiliyorum. Dillerini anlayabiliyorum. Kelimeleri olsun beden dili şey olsun anlaşabiliyorum... Daha sonradan öğrendim Farsçayı. Onlarla diyalog kura kura tabi. İranlı müşteriler kendileri bize yardımcı oluyor, kendileri bize öğretiyor, biz de onlara kendimizce dilimizi söylüyoruz öğretiyoruz. Yani gayet iyi anlaşabiliyoruz... Firma sahipleri eleman alırken Farsçayı bilme şartı aramıyorlar. Zaten burada kaldığı sürece... bir hafta olsun... kendi reyon arkadaşlarımızdan birbirimizle konuştukça öğrenebiliyoruz' (Görüşmeci-19).

Genel olarak çalışanların turistlerle kurdukları ticari ilişkiler neticesinde doğrudan ya da dolaylı olarak Farsça öğrendiklerinden söz edilebilir. Bu nedenle İranlı turistlerin Van'a gelişleriyle birlikte mevcut iletişim kesintisiz bir şekilde devam etmesi koşulunda Farsça öğrenenlerin oranında artışlar gözlenecektir. Ayrıca bütün görüşmeciler, caddelerde esnafın hemen hemen hepsinin gelen İranlı turistlerin ilgisini çekmek amacıyla Farsça kelimeleri kendi kurum afislerinde ve de vitrin camekânlarında kullandıklarını, İranlılar ile birlikte yöre halkının da bu Farsça yazılara yöneldiğini ve okumaya çalıştığını belirtmiştir. Kısaca, bir toplumun kültürünü yansıtan en önemli öğelerden biri olan dil, kültür taşıyıcılığı özelliğiyle farklı toplumların kültürlerinin birbirinden etkilenmesine, değişip dönüşmesine neden olur. Bu nedenle son zamanlarda sıklıkla Van halkının günlük yaşamında boy göstermeye başlayan Farsça kelimler, cümleler, kendi içinde İran kültürünün Van şehir merkezindeki yansımalarını oluşturur.

Yabancı yaşam biçimlerinin benimsenmesi hususunda yöre halkının İranlı turistlerden görüp de deneyimledikleri herhangi bir davranış kalıbının olup olmadığını tespit etmeye yönelik oluşturulan 9. soruya, görüşmecilerin %90'ı gelen turistlerin çiftler arası iletişimleri, yeme içme alışkanlıkları, kılık kıyafet tarzları, misafirperver oluşları gibi bazı tutum ve davranışlarından olumlu etkilendiklerini ve kendi yaşamlarında da bu tutum ve davranışların benzerlerini yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Görüşmecilerin özellikle %30'u İranlı çiftlerin birbirleriyle olan iletişiminden, muhabbetlerinden çok etkilendiklerini ve bu nedenle de kendi yaşamlarında bunu deneyimlemek istediklerini vurgulamışlardır. Görüşmecilerden biri:

'Yani doğrusu ben kadın erkek ilişkisindeki durdukları yeri hayranlıkla izliyorum. Yani kadının ön planda daha baskın olması, belirleyici olması doğrusu yaşadığımız kültür boyutunda bizde daha bir şey duruyor.. Yani imreniyoruz bir yerde... Aynı zamanda kadın erkek ilişkisi, samimiyetliyi, sıcaklığı cidden bizim toplumumuza göre daha ileri safhada bir toplumsallığı gösterir. Bence hepimizin imrenerek baktığı, gördüğü bir taraf. İranlılar bunu yapıyor (Görüşmeci-13).

Kadın görüşmecilerin yarısı İranlı kadınların kişisel bakım noktasında çok iyi olmaları ve aynı zamanda şık ve uyumlu giyinmeleri nedeniyle onları örnek aldıklarını belirtmiştir. Kadın görüşmecilerin %20'si kıl tekniği kaş kontör (kaş dövmesi) olayını ilk kez İranlılardan görüp öğrendiklerini ve bunun sonucunda da bu işlemi gerçekleştirmek üzere bir İranlı kadın güzellik uzmanıyla anlaşmış Van'da bir güzellik merkezi açtıklarını belirtmiştir. Zaman içerisinde ise bu uygulama Van geneline yayılmıştır. İran

makyajı olarak bilinen makyaj türü de benzer şekilde Van'a İran kültüründen gelip yerleşmiştir. Son zamanlarda ise bu makyaj türü özellikle genç kadınlar arasında yaygınlık göstermektedir.

Öte yandan 10. ve 11. 12. ve 13. sorular İranlı turistlerin toplum üzerindeki etki boyutunu ortaya koymaya yönelik oluşturulan soruları içermektedir. Bu kapsamda daha önceden var olmayan fakat İranlı turistlerin gelişiyile birlikte kent davranış pratiklerinde yer almaya başlayan unsurlar ve de geleneksel değerler bağlamında günümüzde varlığını yitiren örf, adet, gelenek ve göreneklerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda toplumsal yapıda ne tür değişimlerin yaşandığına dair görüşmecilerin kişisel düşüncelerine başvurulmuş ve nihayetinde verilen cevaplar doğrultusunda oransal olarak öne çıkan unsurlar belirlenmiştir.

Görüşmecilerin büyük bir kısmına (%95) göre, İranlı turistlerin gelişiyile birlikte Van kent merkezindeki sokak kültürü ve anlayışı değişmeye başlamıştır. Özellikle %60 görüşmeci, İranlılarla birlikte sokaklarda geç saatlere kadar süren bir canlılık ve hareketlilik oluştuğuna inanmaktadır. Bu nedenle de kendilerinin de önceye oranla son yıllarda daha rahat bir şekilde sokaklardaki aktivitelere katıla bildiklerini belirtmiştir. Özellikle kadın görüşmecilerin önemli bir kısmı kendilerini daha önce hiç olmadığı kadar sokaklarda güvende hissettiklerini hatta geç saatlerde bile tek başına korkmadan dışarda kalabildiklerini ifade etmiştir. Şehrin kalabalık oluşu mekânların geç saatlere kadar açık olmasına neden olmaktadır. Doğal olarak sokaktaki bu kalabalık ailelerinde ilgisini çekebilme, kişi ailesiyle yemeğini ev dışındaki restoran ve kafelerde yapabilmektedir. Bu anlamda insanların aileleriyle birlikte dışarı çıkma sıklığı artış gösterebilmektedir. Başka bir ifade ile geleneksel yapının hâkim olduğu Van toplumu genelde bir takım unsurlardan ötürü vaktinin büyük bir bölümünü evde geçirirken son zamanlarda İranlıların şehre ayrı bir hava ve canlılık katması neticesinde ev dışına yönelmiş sosyal yaşamın sunduğu sokaktaki aktivitelere katılma eğilimini arttırmıştır.

Yaklaşık olarak %75 görüşmeci, toplum içinde dış görünüşlerini (kılık kıyafet, makyaj vb. yönden) İranlılar gibi şekillendirmeye çalışan gençlerin olduğunu ve bunların sayılarının da her geçen gün arttığını gözlemlediklerini belirtmiştir. Görüşmecilerin %10'una göre, gençler önceki yıllara oranla davranış konusunda daha rahat tavırlar sergilemekle birlikte iletişim kurma becerilerini geliştirmiştir. Daha önceden ailenin ve toplumun sıkı denetim ve kontrolünde olan gençler, son zamanlarda şehrin turistik yapısına bağlı olarak daha relax tutum ve davranışlarda bulunmaya başlamıştır.

Benzer şekilde şehrin turistik yapısı gereği eğlence sektörüne doğru kayan toplumsal bir yönelimden söz etmek mümkündür. Görüşmecilerin önemli bir kısmı (%60) Van şehir merkezinde hiç olmadığı kadar alkollü mekân açıldığından şikâyet etmekle birlikte giderek farkında olmadan bu duruma alıştıklarını belirtmiştir. Onlara göre İranlıların alkollü mekânlara yönelik bir taleplerinin olması Van'da daha önceden bu kadar net bir şekilde var olmayan bir eğlence kültürünün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bunun neticesinde Van kent merkezinde alkollü eğlence mekânlarının sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Daha önceki yıllarda garipsenecek olan bu olgu gittikçe sıradanlaşmaya başlayıp, bazı yöre halkının ilgi ve eğilimini bu tarz mekânlara yöneltmesine neden olmuştur.

Görüşmecilerin %30'una göre turistlerin talebi ve giderek cadde kültürüne alışan yöre halkının tutumu, son zamanlarda şehir merkezinde yaşanan kafe sayısındaki artışın en önemli nedenini oluşturmaktadır. Yöre halkı özellikle de genç nüfus arasında bir kafe kültürü gelişmeye başlamıştır. Kafe kültürüyle tanışan ve yaşam pratiğinde buna yer veren kişiler, bu sürecin doğal bir sonucu olarak yabancı mutfakların menülerinden yiyecek içecekler tercih etmeye başladı diyenlerin oranı ise %15 civarındadır.

Öte yandan, bir kısım görüşmecinin (%25) ifade ettiğine göre, gelen İranlı turistlerin büyük bir kısmı oruç tutmuyor olmaları nedeniyle Ramazan ayında yiyecek ve içecek mekânlarının açık olmasını talep etmektedir. Esnaf ise ekonomik anlamda bir kazanç elde etmek için daha önceden Ramazan süresince kapalı tuttıkları iş yerlerini şimdi geç saatlere kadar kapatmamaktadır. Sonuç itibariyle bir etki tepki neticesinden hareketle, bu mekânlardaki yoğunluğu gören bazı gençler, bir süre sonra onlar gibi oruç tutmama eylemi gösterip mevcut toplumun dinsel davranışlar pratiğinde yer alan unsurlardan uzaklaşmaya başlayabilmektedir. Ayrıca görüşmecilerden %5'i buna ek olarak daha önceki yıllarda iş yeri sahiplerinin bayram süresince mekânlarını kapatıp aile, eş, dost ve akrabalarını ziyaret ettiğini, onlarla vakit geçirdiğini fakat son yıllarda İranlı turistlerin talebi doğrultusunda bayram süresince de iş yerlerini açık tuttıklarını dile getirmiştir. Bütün bu ifadelerden hareketle yöre halkında dini inanç bağlamında önemli bir yeri olan ramazan ayı ve dini bayramlar süresince daha önceden aile, akraba, eş dost ve kapı komşu ziyaretleriyle ilişkilerini manevi bağlarla kuvvetlendiren yöre halkı ekonomik kazanç gerekçesiyle bu pratiğinden uzaklaşmaya başlamıştır denilebilir. Bu nedenle daha önceden oluşturulan bu manevi ilişkilerin zamanla çözülmesi ile birlikte modern yaşamın sunduğu bireysel hayat tarzı yöre halkı arasında yaygınlık gösterecektir ön görüsünde bulunulabilir.

Geleneksel değerler bağlamında aile ve evlilik kurumu, önemli bir olgusal gerçeklik olarak toplumun yapısal değişim ve dönüşümlerini ortaya koyma noktasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle oluşturulan 14. soruya, yaklaşık olarak % 65 görüşmeci, gelen İranlı turistlerin yöre halkının aile ve evlilik hayatını olumsuz etkilediklerine dair cevaplar vermişlerdir. Çünkü onlara göre bu turistlerin büyük bir kısmı alkol tüketme alışkanlığı ile birlikte eğlence sektörüne karşı göstermiş oldukları ilgi ile bölgede yaşayanlara olumsuz örnek teşkil etmektedir. Ayrıca bazı yöre erkeklerinin İranlı kadınları ikinci eş olarak alması veya onlarla kurdukları duygusal yakınlık (sevgili, flört) aile içi bir takım problemleri ya da boşanmayı beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan, İranlıların gelişimiyle birlikte başka toplum ve kültürlerle karşı saygı duyma noktasında Van yöre halkının ne gibi bakış akışı geliştirdiğini ortaya koymak amacıyla 15. soru oluşturulmuştur. Bu soruya görüşmecilerin %20'si İranlı turistlerin bu anlamda hiçbir etkisinin olmadığı cevabını verirken, %40 görüşmeci İranlı turistler, başka toplumdan gelenlere karşı ön yargı geliştirmemize neden oldu cevabını vermişlerdir. Fakat olumlu yönde bir algı oluşturduklarını beyan edenlerin oranı ise %40'dır. Bu olumlu görüş doğrultusunda cevap verenlerin %20'si ekonomik anlamda kazanç getirileri olduğu için gelen İranlı turistleri saygıyla karşıladıklarını ve bu anlamda gelecek olan diğer kültürden insanları da saygıyla karşılayacaklarını ifade etmiştir.

Görüşme sorularının sonuncusu olan 16. soru, sosyal tepki bağlamında yöre halkının İranlı turistlerin kentteki varlığından nasıl etkilendiğini irdelemek maksadıyla oluşturulmuştur. Görüşmecilerin %40'ı birçok açıdan olumlu bir şekilde etkilendiklerinden söz ederken genellikle aşağıda yer alan ifadelere yer vermiştir:

'İnanılmaz güzel etkiliyor. Ekonomik, sosyal, toplumsal, insani, görsel, her şeyleriyle çok güzeller. Zararsızlar. Özellikle ekonomiye kazandırdıkları rahatlıklarından... Bunun yoğunlaşmasıyla, bunun yıl boyunca devam etmesiyle, hatta burada yaşar bir hale gelmeleriyle çok daha mutlu olacağımızı söyleyebilirim' (Görüşmeci: 13).

Sadece ekonomik katkısı olması nedeniyle gelen İranlı turistlerin kentteki varlığından olumlu bir şekilde etkilendiklerinden söz edenlerin oranı %35 dolaylarında yer almaktadır. Bonifica ve Cooper (1994)'ın dikkat çektiği gibi turistler bir yöreye sayıca fazla gelmeye başladıkları zaman yöre halkı bir süre sonra bu yoğun kalabalıktan rahatsız olmaya başlar. Bunun neticesinde kötü diye nitelendirilen duygu ve düşüncelere sahip olurlar. Buradan hareketle Van yöre halkının bir kısmının da benzer tutumlar geliştirdiği söylenilebilir. Zira bazı görüşmeci (%25), şehirde yoğun kalabalıktan ötürü hareket alanlarının daralması, almak istedikleri ürünleri İranlı turistlerin hızlı bir şekilde tüketmesi, özellikle kıyafet konusunda ihtiyaçlarını karşılayamamaları, şehir merkezinde İranlıların kişisel tutum ve davranışlarından rahatsızlık duymaları gibi bir takım gerekçelerden ötürü sosyal tepki boyutunda olumsuz yargı geliştirmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada Van yöre halkının gelen İranlı turistlerin Van ilinde sergilemiş oldukları tutum ve davranış örüntülerinden ne ölçüde etkilendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konu kapsamında derinlemesine görüşme tekniğiyle, belirlenen görüşmecilerin kişisel düşüncelerinden hareketle bir algı çalışması yapılmıştır. Bu çalışma neticesinde Van'a gelen İranlı turistlerin doğrudan yada dolaylı olarak şehirde yaşayanlar üzerinde bir takım etkiler oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu etkiler olumlu ve olumsuz olarak farklı bakış açılarını içinde barındırmakla birlikte, görüşmecilerin hepsinin ortak kanaati İranlı turistlerin ekonomik olarak şehirde önemli bir yerinin olduğudur. Ekonomik gelire büyük katkısının olması nedeniyle yöre halkı İranlı turistlerin gelişlerinden büyük bir memnuniyet duymaktadır. Fakat sosyal yaşam noktasında kendi içinde olumsuz kaygıları barındıran bir kitleden söz etmek de mümkün. Her ne kadar İranlıların Van kent merkezine hiç olmadığı kadar bir canlılık, bir hareketlilik, bir güzellik kattığı kanaatinde olsalar da İranlı turistlerin daha çok alkollü-eğlence mekânlarına düşkün toplumlar olarak değerlendirilmesi yöre halkının Van toplumunun geleceğine dair kaygı duymasına neden olmaktadır.

Bir bölgeye kitleler halinde turistik faaliyetler kapsamında gelenler, o bölgenin sosyal yapısında değişmelere sebebiyet verir. Bölgedeki ticari kaygıların ön plana çıkmasıyla geleneksel değerler zamanla yerini ticari anlayışa bırakır. Bu nedenle çoğu zaman farkında olmadan gelen turistlerin yaşam biçimlerinden etkilenip toplumun geleneksel yapısında çözümler meydana gelir ve nihayetinde turizmin olumsuz bir etkisi olarak kültürel yozlaşma süreci ortaya çıkar (Baykan, 2007). Yapılan bu çalışma sonucunda gelen İranlı turistlerin dış görünüşlerinden, kılık kıyafetlerinden, eğlence sektörüne yönelik taleplerinden, sosyal yaşama dâhil oluş şekillerinden vb. birçok yönlerinden toplum olarak etkilendiklerini belirtenler azımsanamayacak oranda yer almaktadır. Diğer taraftan şehir merkezinde esnafların İranlılarla kurdukları ticari ilişkiler neticesinde farsça öğrenmeleri ve aynı zaman da şehir merkezinde yer almaya başlayıp kısa sürede yaygınlaşan Farsça kelimeler, kültürel değişimin yaşanması açısından önemli bir

potansiyel oluşturmaktadır. Bu nedenle Van'da toplumsal dokunun içinde barındırdığı genel davranış pratiklerinde değişim ve dönüşüm yaşanmıştır denilebilir.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılam Şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1-16.
- Baykan, E. (2007). *Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması: Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Boniface, B.G. ve Cooper, C. (1994). *The Geograph Of Travel and Tourism*. (2. Baskı.), Oxford: Butterworth Heinemann.
- Butler, R. (1980). The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources. *Canadian Geographer*, 24, 5-12
- Demircioğlu, A. (1997). Turizm Çevre Etkileşimi Bakımından Sürdürülebilir Turizm Planlaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, 2, 135-147.
- Duman, Z. M. (2016). Van'a Gelen İranlı Turistlerin Profilleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *The Journal of International Social Research*, 399-408.
- Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*. Ankara: TC Turizm Bankası AŞ Yayınları.
- Parin, S. (2017). *İranlı Tursitlerin Van Algısı*. Van Ticaret ve Sanayi Odası, <http://www.vantso.org.tr/> adresinden alınmıştır.
- Rızaoğlu, B. (2004). *Turizm ve Toplumsallaşma*. (3. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- SEGE-2011. (2013). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. Ankara: T.C Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. T.C Kalkınma Bakanlığı: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf> adresinden alınmıştır.
- (DİE), Devlet İstatistik Enstitüsü. (1970). *Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 65-Van İli*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Van*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015). *Türkiye İl Yaşam Endeksi Verileri-Eğitim*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017, 11 15). "2016 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x adresinden alınmıştır.
- (VAN/TSO), Van Ticaret ve Sanayi Odası. (2016). *Van Sosyal ve Ekonomik İstatistikler*.
- (VAN/TSO), Van Ticaret ve Sanayi Odası. (2016). *Stratejik Plan 2013-2016*. Van Gümrük Müdürlüğü, (2013, Kasım 20), T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Doğu Anadolu Bölge Müdürlüğü: [https://doguanadolu.gtb.gov.tr/bagli-idarelerimiz/van-gumruk-mudurlugu'](https://doguanadolu.gtb.gov.tr/bagli-idarelerimiz/van-gumruk-mudurlugu) adresinden alınmıştır.